

Василинчук Віктор Іванович,
професор кафедри оперативно-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор

ПРИНЦИПИ ЗАХИСТУ ВИКРИВАЧІВ КОРУПЦІЇ

Корупція все ще залишається ключовою проблемою України. Одним із ефективних заходів протидії корупції не тільки в Україні, але й у всьому світі залишається своєчасна поінформованість правоохоронних органів про факти корупції, де особливе місце відводиться викривачам корупції, які сприяють уповноваженим на те суб'єктам протидіяти корупції шляхом надання оперативно-значимої інформації про корупційні прояви в органах державної влади, місцевого самоврядування, регуляторних і контролю цих органів тощо.

Право громадян інформувати про корупційні правопорушення - це природне продовження права на свободу вираження, а також воно пов'язане з принципами прозорості і сумлінності. Усі люди мають невід'ємне право захищати добробут інших громадян і суспільства в цілому, і, в деяких випадках, вони зобов'язані повідомляти про правопорушення.

Так, у відповідності до ст. 21 Закону України «Про запобігання корупції» «...Громадські об'єднання, їх члени або уповноважені представники, а також окремі громадяни в діяльності щодо запобігання корупції мають право: повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, реальний, потенційний конфлікт інтересів спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, Національному агентству, керівництву чи іншим представникам органу, підприємства, установи чи організації, в яких були вчинені ці правопорушення або у працівників яких наявний конфлікт інтересів, а також громадськості [1].

Однак, коли справа доходить до викриття злочинів, рішення надати інформацію першим, тоді як інші продовжують мовчати, може викликати у колег, начальників і навіть друзів почуття образи або зради. Це може породжувати неприязнь, яка посилюється віддаленими, проте реальними історичними і політичними чинниками. Як свідчить аналіз дослідження, це особливо характерно для країн, яким довелося жити при авторитарних режимах, які використовували секретні служби безпеки і таємних агентів для стеження за своїми політичними ворогами і цивільним населенням в цілому.

Навіть в демократичних країнах, багато державних службовців, які повідомляли про корупційні правопорушення, були витиснені на пенсію, звільнені або ізольовані в колективі [2].

Тому відсутність ефективного захисту може бути дилемою для викривачів корупції: їм часто доводиться повідомляти про факти корупції і інші злочини, проте за такі дії на їхню адресу можуть звучати образливі слова, їм можуть мститися. Такі стереотипи здатні пригнічувати у людей бажання повідомляти про корупцію.

Визнаючи роль викривачів корупції, багато країн узяли на себе зобов'язання ввести в дію закони про захист інформаторів на реалізацію (виконання) вимог міжнародних конвенцій. І все більше урядів, корпорацій і некомерційних організацій по всьому світу встановлюють процедури для викривачів корупції.

Важливо проте, що ця політика забезпечує доступні канали для викривачів, більшою мірою їх захищає від усіх форм помсти і гарантує, що інформація, яку вони розкривають, може бути використана для просування необхідних реформ в країні.

Transparency International закликає усі країни включити всеосяжні права про захист викривачів корупції у свої закони і приступити до громадського діалогу, який покликаний забезпечити

більше розуміння ролі інформаторів як важливих фігур у протидії корупції [3].

Розв'язання проблеми корупції, а також захисту викривачів корупції, є одним із пріоритетів для українського суспільства на сьогоднішньому етапі розвитку держави.

На виконання даної проблеми 14 жовтня 2014 року Верховною Радою України було прийнято Закон «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки», яким передбачено ухвалити закон про захист осіб, які добросовісно повідомляють про корупційні правопорушення (викривачів), передбачивши обов'язок повідомлення та захист викривачів, створення внутрішніх і зовнішніх каналів подання інформації, системи захисту викривачів від утисків та переслідування, а також заходи стимулювання повідомлень про корупцію, покладення на спеціально уповноважений орган функцій з проведення моніторингу та аналізу практики застосування закону та вжиття заходів щодо його належного застосування, запровадження санкцій за приховування фактів корупційних правопорушень; організувати широку загальнонаціональну інформаційну кампанію з роз'ясненням положень закону; здійснювати на постійній основі навчання з питань добросовісного повідомлення про факти корупції [4].

Щоб переконатися, що викривачі корупції забезпечені належним захистом і можливостями для надання оперативно-значимої інформації про корупційні правопорушення, необхідно керуватися основними принципами, а саме: а) доступні і надійні канали для повідомлення про корупційні правопорушення; б) надійний захист від усіх форм помсти; в) механізми для розголошування інформації, які сприяють реформам законодавства, політики або процесуальної недосконалості і запобігають майбутнім корупційним правопорушенням.

Отже, захист викривачів корупції, повинен включати:

1. *Захист від переслідування* - особи мають бути захищені від всіх форм помсти, несприятливих умов або дискримінації на робочому місці, які пов'язані або з'явилися в результаті інформування про випадки корупції.

Такий захист повинен поширюватися на всі види можливих несприятливих наслідків, включаючи звільнення, санкції, що стосуються умов роботи, покарання у вигляді переведення на інші види робіт, переслідування, втрата статусу пільг, і так далі.

2. *Збереження конфіденційності* - особа не може бути розкрита без чіткої її згоди.

3. *Тягар надання доказу лягає на працедавця* - щоб уникнути санкцій або штрафів працедавець повинен чітко і переконливо продемонструвати, що будь-які заходи, що приймаються відносно

співробітника, не були жодним чином пов'язанні або мотивовані розкриттям викривача.

4. *Завідомо неправдива інформація не захищається* - по відношенню до людини, яка надає завідомо неправдиву інформацію про корупційні правопорушення, можуть застосовуватися дисциплінарні санкції і заходи цивільно-правової відповідальності. Ті, кого несправедливо звинуватили у корупційних діяннях, отримують всі належні компенсації.

5. *Відмова від вимог про відповідальність* - будь-яке викриття, зроблене в законодавчих рамках інформаторів, захищене від дисциплінарно-процесуальних дій і кримінальної, цивільної і адміністративної відповідальності, включаючи дискримінацію, наклеп, захист авторських прав і даних. Весь тягар доказу намірів з боку інформатора порушити закон лягає на суб'єкт викриття.

6. *Анонімність* - викривачам, що надали інформацію анонімно і в подальшому були встановлені, має бути наданий повний захист.

7. *Система заохочень* - викривачі можуть отримувати частину відновлених коштів або штрафів, накладених в результаті викриття.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що апробовані міжнародною практикою принципи захисту викривачів корупції, на нашу думку, можуть служити керівництвом для розробки нового і вдосконалення існуючого законодавства про захист викривачів, а правовий захист повинен поширюватися на всіх працівників і службовців, яким загрожує переслідування, включаючи осіб, що знаходяться за межами традиційних стосунків між працівниками і працедавцями.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

2. Принголт С. L'obligation de réserve des agents publics face au devoir de dénonciation d'infractions pénales. Une inadaptation du droit français à la problématique du whistleblowing. Друа администратиф. № 4. Апрель, 2012. URL: www.lexisnexis.fr/droit-document/article/droit-administratif/04-2012/008_PS_RDA_RDA1204ET00008.htm.

3. Уорт М. Отчет Transparency International о борьбе с коррупцией в Евросоюзе по состоянию на октябрь 2013 года. - 93 с.

4. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1699-VII.